

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

**“MARKAZIY OSIYODA BIOLOGIK XILMA-
XILLIKNI SAQLASH: MUAMMOLAR,
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLARI”
MAVZUSIDAGI
III XALQARO KONFERENSIYA**

Namangan - 2026

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI**

**“MARKAZIY OSIYODA BIOLOGIK XILMA-XILLIKNI
SAQLASH: MUAMMOLAR, YECHIMLAR VA ISTIQBOLLARI”**

**III Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman
MATERIALLARI**

МАТЕРИАЛЫ

**III Международной научно-практической конференции
“СОХРАНЕНИЕ БИОЛОГИЧЕСКОГО РАЗНООБРАЗИЯ В
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ И
ПЕРСПЕКТИВЫ”**

MATERIALS

**of the international scientific and practical conference
“CONSERVATION OF BIOLOGICAL DIVERSITY IN CENTRAL
ASIA: PROBLEMS, SOLUTIONS AND PROSPECTS”**

Namangan - 2026

Poljakov P.P. (1961). *Artemisia* L. In B. K. Shishkin (Ed.), *Flora SSSR* (Vol. 26, pp. 425–631). Moscow–Leningrad, USSR: Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR.

Pratov U.P., Nabiyeu M.M., & Adylov T.A. (2006). *Botanika*. Tashkent, Uzbekistan: O'zbekiston.

Royal Botanic Gardens, Kew. (2025). *Plants of the World Online (POWO)*. Retrieved May 24, 2026, from <https://powo.science.kew.org/>

Tojibaev K.Sh. (2010). *Flora Zapadnogo Tyan-Shanya*. Tashkent, Uzbekistan: Fan.

Vallès J., & McArthur E.D. (2001). *Artemisia* systematics and phylogeny: Cytogenetic and molecular insights. In E. D. McArthur & D. J. Fairbanks (Eds.), *Shrubland ecosystem genetics and biodiversity: Proceedings* (pp. 67–74). Ogden, UT, USA: U.S. Department of Agriculture.

FOYDALI SUV O'SIMLIGI LANSETSIMON BULDURUQO'T (*ALISMA LANCEOLATUM* L.) NI MUHOFAZA QILISHGA ZAMONAVIY TAVSIYALAR

A.A.Nurniyozov

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
nurniyozovaxtam@gmail.com

Annotation. Aquatic and riparian plants are highly diverse; however, due to the improper use of these plants in various branches of industry, the number of species within the hydrophilic flora is gradually decreasing. Developing conservation measures to preserve useful species has become one of the urgent tasks facing scientists today. Therefore, studies are being conducted to identify the distribution sites of *Alisma lanceolatum* in the water bodies of the Samarkand region and to develop recommendations for its conservation.

Keywords: Reed, bulrush, forestry, fisheries, medicine, livestock farming, phytomeliorant, hydromeliorative, and intensive technologies are widely used in various sectors of the economy and environmental management.

Kirish. Suv havzalarida o'sadigan o'simliklardan har yili dunyo bo'yicha million tonnagacha biomassa olinadi. MDH mamalakatlari hududida oddiy qamish 5 mln. gektar maydonni egallaydi. Daryo bo'ylarida o'sadigan qo'g'aning ho'l massa hosildorligi yiliga 1-2 kg/m² ni tashkil etishi aniqlangan [2].

Ko'pchilik suv va suv bo'yi o'simliklari xilma-xil bo'lib, ulardan sanoatning turli sohalarida, jumladan qishloq va o'rmon xo'jaligi, baliqchilik tibbiyot, chorvachilik va boshqa jabhalarda to'liq foydalanilmayapti. Ular orasida texnikada foydalaniladigan (qamish, qo'g'a, va boshq.) turlari mavjudki, ulardan yoqilg'i, kimyo sanoatida, qog'oz ishlab chiqarishda va qurilish maqsadlarida keng ishlatiladi. Suv havzalarining dorivor o'simliklari (igir, qoraqiz, yalpiz, qirqbo'g'in va boshq.) tibbiyotda, farmakologiyada, aromaterapivtik va kosmetologik vositalar sifatida gomeopatiyada keng qo'llaniladi. Ayrim turlari yaxshi asal beruvchi (suv qalampir, igir, suvpiyoz) suv havzalari qirg'oqlarini saqlashda yaxshi fitomeliorant sifatida (tol, qamish) hamda chiroyli ko'rinishga ega manzarali (suvpiyoz, bulduruqo't, suvxilol) turlari mavjudki, suv va suv bo'yi o'simliklarining alohida o'rganish, ishlab chiqarishga xom-ashyo yetishtirib beruvchi manba sifatida samarali foydalanish hamda eng muhimi ularni tabiiy o'sish muhitlarini saqlab qolish muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Suv o'simliklariga asosan tabiiy va antropogen ta'sirlar noqulaylik tug'diradi. Tabiiy ta'sirlarga iqlimning va yashash muhitida suv rejimining o'zgarishlari, fitosenozdagi suksession almashinuvlar, bir turning o'rini boshqasiga tomonidan siqib chiqarilishi kabilar hisoblanadi. Antropogen ta'sirlar sifatida yashash muhitlarining organik moddalar bilan ifloslanishi, gidromeliorativ ishlar natijasida suv havzalari rejimining keskin o'zgarishlari, suv transportlari ta'sirida makrofit o'simliklarni zararlanishi, foydali suv o'simliklarini ko'p miqdorda rejasiz yig'ishni keltirib o'tish mumkin.

Muhofazaga muhtoj turlarni saqlash va ulardan samarali foydalanish uchun noyob, yo'qolib borayotgan va qimmatli xo'jalik ahamiyatiga ega turlarni populyasiyalari bilan birgalikda ularning yashash muhitlarini ham muhofaza qilish maqsadga muvofiq. Bu o'simliklarni muhofaza qilishni populyasiya darajasida amalga oshirish orqali bu maqsadga erishish mumkin. Floramizda mavjud suv va suv bo'yi o'simliklari orasida dorivor, yem-xashak, texnikada va boshqa maqsadlarda foydalaniladigan turlar ko'pchilikni tashkil etishini nazarda tutadigan bo'lsak, bu o'simliklardan foydalanishni samarali tashkil

etish, ular o'sadigan muhitlar ekologiyasi saqlash, qolaversa intensiv ko'paytirish texnologiyasini ishlab chiqish mazkur muammolarni yechimi hisoblanadi.

Shunday ekan, suv havzalarida o'suvchi o'simliklardan to'g'ri va samarali foydalanish yo'llarini ishlab chiqish, ular yashaydigan muhitlarni muhofaza qilish, ularni tabiiy ko'payishi uchun insonlar tomonidan salbiy ta'sirni kamaytirish orqali ularni saqlab qolish va insonlar ehtiyoji uchun keng foydalanish imkoniyatini yaratish mumkin.

Noyob suv o'simliklarini muhofaza qilish bo'yicha MDHning qator davlatlarida e'tiborga molik ishlar amalga oshirilgan [3,4]

O'zbekiston suv havzalarida o'sadigan noyob, foydali yuksak suv va suv bo'yi o'simliklarining muhofaza qilishning alohida chora-tadbirlari ishlab chiqilmagan. Tadqiqotlarimiz davomida Samarqand viloyati suv havzalarida Lansetsimon bulduruqo't (*Alisma lanceolatum* L.) ni kam uchrashi, mahalliy aholi va boshqa omillar tufayli populyasiyalari keskin qisqarib borayotganligini guvohi bo'ldik. Quyida ularning biologik xususiyatlari, tarqalishi va muhofazasi to'g'risida batafsil to'xtalib o'tamiz.

Matritial va metodlar. Samarqand viloyatidagi suv havzalarida uchrovchi gidrofil flora tarkibidagi Lansetsimon bulduruqo't (*Alisma lanceolatum* L.) tadqiqot obyekti hisoblanadi. Tadqiqotning metodi sifatida gidrofil floranining biomorfologik, floristikaning marshrutli, yarim stasionar va GAT xaritalarni tuzishning metodlari hamda geografik va bioekologik uslublaridan foydalanilgan.

Natijalar. Lansetsimon bulduruqo't (*Alisma lanceolatum* L.) Bulduruqo'tdoshlar (Alismataceae Vent.) oilasiga mansub ko'p yillik tugunak ildizpoyali o'simlik. Poyasining uzunligi 30-50 sm. Barglari ingichka yoki kengroq lansetsimon. To'pgulining uzunligi 25-40 sm (1-rasm).

1-rasm. Lansetsimon bulduruqo't (*Alisma lanceolatum* L.)

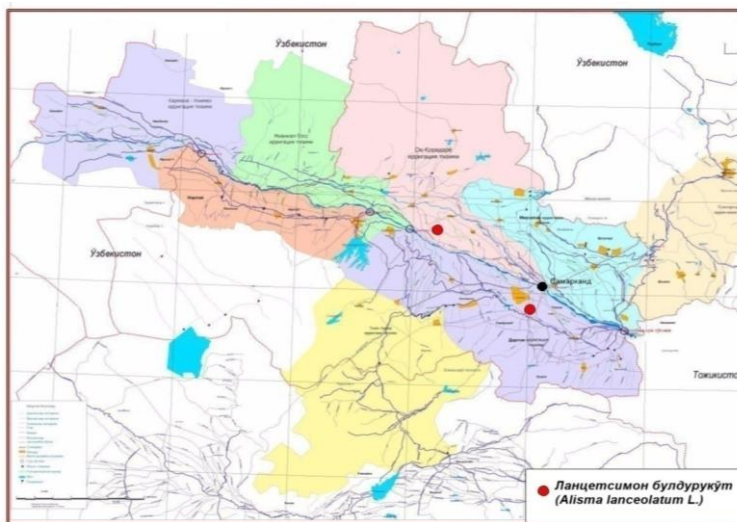
Kriptofit, entomofil, gelofit, anemoxor va zooxor. Suv kam suv havzalari, hovuzlar, ariq, zovur va kanallarda bo'ylarida, baliqchilik hovuzlarida suvga botgan holda o'sadi. Samarqand viloyati sharoitida may-iyun oylarida gullaydi. Tayloq (N-39.5966: E-67.1480) va Payariq (N-40.0176: E-67.0320) tumanidagi doimiy hovuzlar va baliqchilik hovuzlarida kam sonda yakka-yakka holda uchraydi (1-xarita).

Undan tayyorlangan ekstraktlar turli kasallik chaqiruvchi zamburug'larga qarshi foydalaniladi. Bundan tashqari o'smalarni ham davolashda qo'llaniladi. Manzarali o'simlik sifatida suv havzalarida ko'paytirish maqsadga muvofiq. O'txo'r baliq, suv qushlari va mo'ynali hayvonlar uchun oziqa hisoblanadi.

Alohida muhofaza chora-tadbirlari ishlab chiqilmagan. Bu o'simlikni yuqorida ko'rsatib o'tilgan joylarda kam sonda yakka – yakka holda uchratish mumkin. O'simlik o'sadigan suv havzalariga o'txo'r baliq, mo'ynali hayvonlar (ondatra, nutriya) boqmaslik, doimo ravishda oqadigan suv tushib turishini ta'minlash, sanoat va maishiy chiqindi suvlarini tashlamaslik kerak. Qolaversa, bu o'simlikni sun'iy sharoitda vegetativ ko'paytirish va yetishtirish texnologiyasini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Muhokama. Samarqand viloyati suv havzalari suv o'simliklarini tabiiy populyasiyalarini muhofaza qilish va saqlab qolish bo'yicha tavsianoma ishlab chiqilgan bo'lib, unga ko'ra: noyob, kam tarqalgan o'simliklarni tabiiy populyasiyalarini topish, hisobga olish hamda ularning holatini doimiy nazorat qilish; har bir hududda noyob o'simliklarni muhofaza qilish bo'yicha maxsus guruh (komissiya) tashkil etish va bu guruhning ishini qonun bilan muvofiqlashtirish; noyob, kam tarqalgan turlarni muhofaza qilishni optimallashtirish maqsadida o'sish joylari va chegaralarini aniqlash, mutaxassislar ishtirokida muhofaza qilish rejimini ishlab chiqish; biotexnologik tadbirlarni (sun'iy ko'paytirish, o'xshash biotoplarni yaratish) ishlab chiqish; noyob, muhofazaga muhtoj va qimmatli xo'jalik ahamiyatiga ega turlar va ularni o'sish muhitlariga antropogen yukni maksimal darajada kamaytirish; muhofazaga muhtoj va qimmatli xo'jalik ahamiyatiga ega o'simlik turlarini tabiiy (polikultura usuli) va sun'iy sharoitlarda (botanika bog'lari, pitomnik, hovuz va boshqa sun'iy suv havzalari) ko'paytirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish; muhofazaga muhtoj va qimmatli xo'jalik ahamiyatiga ega o'simlik turlarini urug' banki va urug' fondini yaratish;

muhofazaga muhtoj va qimmatli xo'jalik ahamiyatiga ega o'simlik turlarini to'liq inventarizatsiya qilish va ularni tarqalish areali aks etgan GAT xaritalarini tuzish; muhofazaga muhtoj turlarni soni, mahsuldorligi va eksplutasion zahiralari aniqlash; qimmatli, muhofazaga olingan o'simliklarning o'sish joylarida maxsus botanik, biologik va landshaft zakazniklar (mikrozakazniklar), rezervatlar tashkil etish; qimmatli, muhofazaga olingan o'simliklar o'sadigan joylarda yashovchi mahalliy aholi o'rtasida o'simlik dunyosini muhofaza qilishga oid maqsadli tushuntirish ishlarini olib borish; ushbu tadbirlarni samarali amalga oshirish uchun iloji boricha ko'proq mutaxassislarni (ilmiy xodimlar, biologiya va ekologiya fanlari o'qituvchilari, o'rmon xo'jaliklari xodimlari) jalb etish maqsadga muvofiq.

1-xarita. Lansetsimon bulduruqo'ning tarqalish areali

Xulosa. Maxsus muhofaza chora-tadbirlari ishlab chiqilmagan. Alohida qo'riqlanadigan hududlarda tarqalgan tabiiy populyasiyalarini saqlab qolish uchun maxsus ko'rsatmalar berilishi kerak. Ular o'sadigan suv havzalariga sanoat va maishiy oqova hamda qattiq chiqindilarni tashlamaslik maqsadga muvofiq. To'qayzorlarda mol boqilishini nazoratga olinishi kerak. Vegetativ ko'paytirish va yetishtirish texnologiyalarini ishlab chiqish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. X.B.Yunusov., Y.Sh.Tashpo'latov., A.A.Nurniyozov., M.H.Begmatova, Sh.Sh.Shernazarov. Botanika suv o'simliklari. O'quv qo'llanma. Nashr matbaa markazi, 2024 yil.
2. Келдибеков С. Флора и растительность рыбоводных прудов Чирчик-ангренского бассейна. – Ташкент, 1981. 114 с.
3. Таран А.А. Редкие растения водоемов о. Сахалин // Гидрботаника: методология и методы: Материалы школы по гидрботанике. – Борок, 2003. С. 183-184.
4. Файвуш Г.М. Редкие водные виды сосудистых растений Армении // Гидрботаника 2015: Материалы VIII Всероссийской конференции с международным участием по водным макрофитам. – Борок, 2015. С. 58-60.
5. Холматов Х.Х., Хабибов З.Х., Олимхўжаева Н.З. Ўзбекистонинг шифобахш ўсимликлари. – Тошкент: Ибн Сино, 1991. – 208 б
6. Рязанова С.Ю., Маланкина Е.Л., Терехил А.А. Аир болотный – Перспективы интродукции в условиях Московской области // Материалы Международной научной конференции. – Москва, 2004. С.119-121.
7. Папченков В.Г. О классификации растений водоемов и водотоков // Гидрботаника: методология и методы: Материалы школы по гидрботанике. – Борок, 2003. С. 23-26.

Conservation of biological diversity in Central Asia: problems, solutions and prospects

102	ALGOBIOPREPARATLAR ASOSIDA QISHLOQ XO'JALIGI EKNLARI HOSILDORLIGINI OSHIRISH VA GENERATIV FAZA BOSQICHLARINI TAHLIL QILISH Ortiqova Madina Mahmudjon qizi, To'xtaboyeva Yulduzxon Abdusattorovna.....	362
103	PO'STLOQXO'R QO'NG'IZLARNING OZUQA SPEKTRI VA EKOLOGIK XUSUSIYATLARI M.E. Jo'rayeva, Z.R. Turayeva.....	366
104	NATRIY NITRATNING OQ KALAMUSHLARDA OKSIDATIV STRESSNI YUZAGA KELITIRISHI VA UNING BIOLOGIK KORREKTSIYASI F.R.Turayeva, M.M. Mirzaolimov.....	368
105	NAMANGAN VILOYATI AHOLISINING BIOLOGIK XILMA-XILLIKNI SAQLASH BO'YICHA EKOLOGIK XABARDORLIGI: SOTSIOLOGIK TADQIQOT NATIJALARI Djurayeva Mahbubaxon Doniyorjon qizi.....	370
106	EKMA ZA'FARON (CROCUS SATIVUS L.) O'SIMLIGINING ONTOGENEZ DAVRLARIDA BIOMORFOLOGIK O'ZGARISHLARI F.B.A'zamov.....	374
107	МИКРОСКОПИК ВА ЮКСАК СУВ ЎСИМЛИКЛАРИ БИОЛОГИЯСИ, УЛАРНИ КЎПАЙТИРИШ ВА ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИДА ҚЎЛЛАШ БИОТЕХНОЛОГИЯСИ Бўриев С.Б., Қобилов А.М., Нуруллаева Г.....	377
108	O'ZBEKISTON FLORASIDA TARQALGAN <i>FERULA</i> (TOURN.) L. TURKUM I TURLARINING BIOEKOLOGIK XUSUSIYATLARI Nomozova Nilufar Nuriddin qizi.....	380
109	CHO'L O'SIMLIKLARINING BIO-XILMA-XILLIGI: BUGUNGI HOLAT VA UNI YAXSHILASH YO'LLARI X.Mavlanov.....	382
110	BALANDLIK GRADIENTINING FLORAGA TA'SIR MEKANIZMLARI (FARG'ONA VODIYSI MISOLIDA) Raxmatov Axror Lutfidinovich.....	385
111	XOLMON ISIRG'AGULI (FRITILLARIA EDUARDII A.REGEL EX REGEL) TARQALISHI VA BOTANIK TASNIFI B.A. Mamatkulova.....	388
112	QIZILQUM DAVLAT QO'RIQXONASIDA UCHRAYDIGAN SUDRALIB YURUVCHILAR VA ULARNING EKOLOGIK AHAMIYATI I.N. Rahmonov, K. Musrepov.....	391
113	<i>PHLAMOIDES MIHAELIS</i> ADYLOV, KAMELIN & MACHMEDOV (LAMIACEAE) TURI BO'YICHA OLIB BORILGAN BOTANIK TADQIQOTLARNING SENOPULYATSIIYASI, REPRODUKTIV XUSUSIYATLARI VA URUG' UNUVCHANLIGI O'RGANILISHIGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI Sh.M.Alisherova.....	394
114	FARG'ONA VODIYSI FLORASIDA TARQALGAN <i>ARTEMISIA</i> L. TURKUMI TURLARINING ANIQLAGICH KALITI A.G'. Qutbiddinov, A.N. Najmiddinov, A.R. Batoshov.....	397
115	FOYDALI SUV O'SIMLIGI LANSETSIMON BULDURUQO'T (<i>ALISMA LANCEOLATUM</i> L.) NI MUHOFAZA QILISHGA ZAMONAVIIY TAVSIYALAR A.A.Nurniyozov.....	401